

OCHRONA PŁODU W SYSTEMIE EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA

1. Wprowadzenie

Prawo do życia, wynikające z art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) – dalej: Konwencja lub EKPC – stanowi fundament dla korzystania ze wszystkich innych praw i wolności gwarantowanych przez Konwencję. Umieszczenie tego przepisu na samym początku tekstu Konwencji dodatkowo potwierdza jego szczególną rangę. Prawna ochrona życia nie może być uchylona¹. Nie oznacza to jednak, że ma ona charakter absolutny. Pozbawienie życia nie jest bowiem sprzeczne z omawianym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły w wypadkach przewidzianych w art. 2 ust. 2 Konwencji – przy czym należy podkreślić, że jest to katalog zamknięty i musi być on ściśle interpretowany².

Biorąc pod uwagę szczególne znaczenie i doniosłość prawa do życia, można by oczekiwać, że przepisy dotyczące tej kwestii będą skonstruowane w sposób nader przejrzysty i niebudzący najmniejszych wątpliwości. Pojawia się jednak pytanie o granice temporalne jego obowiązywania.

W Konwencji (podobnie jak w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej) początek prawnej ochrony życia nie jest wskazany. Konwencja nie definiuje pojęć takich jak „życie” (*life, vie*) czy „każda osoba” (*everyone, toute personne*) – w konsekwencji, na gruncie Konwencji nie da się jednoznacznie

---

* Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Prawa i Administracji, ul. Warszawska 98, 10-702 Olsztyn, e-mail: daniel.lubowiecki@gmail.com.

¹ Wyjątek od tej zasady ustanawia art. 15 ust. 2 Konwencji, w myśl którego: nie można uchylić zobowiązań wynikających z art. 2, z wyjątkiem przypadków śmierci będących wynikiem zgodnych z prawem działań wojennych, oraz zobowiązań zawartych w art. 3, 4 ust. 1 i art. 7.

² Por. wyrok ETPC z dnia 27 września 1995 r., nr 18984/91, *McCann i inni przeciwko Wielkiej Brytanii* (LEX nr 80410).

wskazać, w którym momencie zaczyna się prawna ochrona życia ludzkiego. W doktrynie prezentowane są rozbieżne stanowiska.

Zdaniem P. Hofmańskiego: „byłoby rzeczą co najmniej dziwną, gdyby art. 2 miał bezwzględnie chronić życie płodu, choć w pewnych sytuacjach dopuszcza pozbawienie życia osoby narodzonej”³. J. Czepek zauważa, że „konwencja, w przeciwieństwie do Europejskiej Konwencji Bioetycznej, nie wprowadza określenia »istota ludzka«. W związku z powyższym, skoro prawo do życia przysługuje »osobie«, należałoby domniemywać, że momentem, od kiedy rozpoczyna się ochrona prawa do życia w znaczeniu EKPC jest moment narodzin człowieka”⁴. O. Nawrot sugeruje natomiast, iż przyjęcie, że prawo do życia przysługuje również ludzkim embrionom i płodom, samo z siebie nie jest sprzeczne z normami Konwencji⁵.

Warto zauważyć, że inne dokumenty o charakterze generalnym z zakresu praw człowieka, również nie rozstrzygają jednoznacznie granic prawnej ochrony życia. Należą do nich m.in. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁶, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych⁷ (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 326/02, s. 391), Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów⁸. Z kolei w Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka⁹ wyraźnie wskazano, że prawo do życia powinno być chronione „w zasadzie od momentu poczęcia”.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – nie wskazuje wprost granic temporalnych ochrony prawa do życia. Warto mu się

---

³ P. Hofmański, *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego materialnego, procesowego i wykonawczego*, Białystok 1993, s. 158.

⁴ J. Czepek, *Zobowiązania pozytywne państwa w sferze praw człowieka pierwszej generacji na tle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Olsztyn 2014, s. 82.

⁵ Por. O. Nawrot, *Ludzka biogeneza w standardach bioetycznych Rady Europy*, Warszawa 2011, s. 101.

⁶ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217A (II) przyjęta i proklamowana 10 grudnia 1948 r. w Paryżu; w myśl art. 3: „Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby”.

⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

⁸ Afrykańska Karta Praw Człowieka i Ludów z dnia 26 czerwca 1981 r.

⁹ Amerykańska Konwencja Praw Człowieka przyjęta w San José w dniu 22 listopada 1969 r.

jednak przyjrzeć, aby zrozumieć, jakimi kryteriami kieruje się wydając orzeczenia dotyczące ochrony prawa do życia płodu.

2. Analiza orzecznictwa organów konwencyjnych EKPC

Pierwsze istotne stanowisko w kwestii prawa do życia w okresie prenatalnym EKPC zajęła w sprawie *X przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*¹⁰. Pan William Paton (X) oraz jego żona Joan (Y) spodziewali się dziecka. Partnerka będąc w ósmym tygodniu ciąży podjęła jednak decyzję o aborcji. Mężczyzna, nie godząc się z decyzją żony wystąpił do sądu krajowego z wnioskiem o wydanie nakazu sądowego, który miałby uniemożliwić Joan przerwanie ciąży. Ten jednak odmówił wydania stosownego nakazu. W związku z tym Paton wystąpił ze skargą do ETPC, zarzucając, że brytyjski Abortion Act 1976 narusza m.in. art. 2 EKPC.

Europejska Konwencja Praw Człowieka wskazała, że termin „każdy” odnosi się tylko do narodzonych. Zwróciła uwagę na fakt, że określenie „każdy” używane jest w Konwencji w sposób wykluczający sensowne odniesienie go do prenatalnego stadium rozwoju człowieka. Komisja podniosła również, że art. 2 EKPC może być interpretowany, jako: nie obejmujący płodu w ogóle, uznający prawo do życia płodu, lecz z pewnymi ograniczeniami albo przyznający bezwzględne prawo do życia.

Trzecia z możliwości została wykluczona, ponieważ życie płodu jest bezpośrednio związane z życiem matki i nie może być rozpatrywane oddzielnie. Bezwzględne prawo do życia w fazie prenatalnej prowadziłoby do konfliktu z analogicznym prawem kobiety ciężarnej. Stan faktyczny rozpatrywanej sprawy nie wymagał analizy pozostałych możliwości. Komisja nie rozstrzygnęła więc, czy płód może korzystać z prawnej ochrony na gruncie art. 2 EKPC – chociażby w ograniczonym zakresie – czy też nie. Takie samo stanowisko ETPC zajął w sprawie *Boso przeciwko Włochom*¹².

Linia orzecznicza przyjęta w sprawie *X przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* kontynuowana została także w sprawie *H przeciwko Norwegii*¹¹. O ile

¹⁰ Decyzja ETPC z dnia 18 grudnia 1982 r., nr 7215, *X przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*.

¹¹ Decyzja ETPC z dnia 19 maja 1992 r., nr 17004/90, *H. przeciwko Norwegii*.

poprzednie sprawy dotyczyły przesłanki medycznej aborcji, tak w tej zaskarżone zostały przepisy dopuszczające przerwanie ciąży z przyczyn społecznych. Komisja również nie podjęła definitywnego rozstrzygnięcia czy płód może korzystać z pewnego zakresu ochrony na podstawie art. 2 EKPC. Wskazała jedynie, że w pewnych okolicznościach taka ochrona może przysługiwać, pomimo istnienia wśród państw-stron Konwencji znacznych rozbieżności opinii, co do tego czy i w jakim zakresie chroni ona życie w fazie prenatalnej.

Komisja posłużyła się tzw. zasadą „marginesu oceny”, czyli doktryny pozwalającej na pewien zakres swobody władz krajowych w stosowaniu wymogów konwencji w zależności od konkretnych warunków¹². Kwestia marginesu oceny zostanie rozwinięta w dalszej części artykułu.

Kolejny raz ETPC rozpatrywał kwestie dotyczące prawnej ochrony płodu w sprawie *Vo przeciwko Francji*¹³. Stan faktyczny znacznie różnił się od pozostałych spraw, ponieważ nie dotyczył wprost zgodności praw aborcyjnych z Konwencją.

Kobieta w ciąży o nazwisku Vo zgłosiła się do szpitala na rutynowe badania kontrolne. W tym samym czasie w szpitalu miejskim w Lyonie inna kobieta o takim samym nazwisku oczekiwała na zabieg usunięcia spirali domacicznej. Niestety, gdy do gabinetu poproszono „panią Vo” stawiała się nie ta pacjentka, co trzeba. Ginekolog bez badania wstępnego przystąpił do przeprowadzenia zabiegu. Konsekwencją owej pomyłki tożsamości była utrata sześciomiesięcznego płodu. Kobieta złożyła zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa – nieumyślnego pozbawienia życia jej dziecka. Sąd uznał, że przestępstwo nie miało miejsca z racji tego, że płód nie jest „osobą”.

Po wyczerpaniu drogi krajowej skarżąca wniosła skargę do ETPC, zarzucając, iż Francja poprzez brak prawnokarnej ochrony płodu naruszyła art. 2 Konwencji. Trybunał, rozpatrując sprawę odwołał się do poprzedniego orzecznictwa, po czym stwierdził, że nienarodzone dziecko nie jest uważane za „osobę” bezpośrednio chronioną przez art. 2 EKPC – a jeśli przyjąć, że nienarodzonemu przysługuje „prawo do życia” – to

¹² M.A. Nowicki, *Słownik Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009.

¹³ Wyrok ETPC z dnia 8 lipca 2004 r., nr 53924/00, *Vo przeciwko Francji*.

podlega ono ograniczeniu z uwagi na prawa i interesy matki. Podkreślił jednocześnie, że przepisy EKPC nie wykluczają w szczególnych przypadkach, możliwości objęcia ochroną nienarodzonego dziecka.

Trybunał uznał, że na tle rozpatrywanej sprawy, nie jest konieczne rozważanie, czy przerwanie ciąży w skutek błędu lekarskiego mieści się w zakresie ochrony art. 2 EKPC, ponieważ ustawodawstwo francuskie spełnia wymogi proceduralne i tym samym nie doszło do naruszenia omawianego przepisu. Należy dodać, że wyrok w omawianej sprawie nie zapadł jednogłośnie, lecz stosunkiem głosów 14 do 3. Aż dziesięciu sędziów, miało zastrzeżenia do wyroku¹⁴ – z czego trzech stwierdziło, że art. 2 miał zastosowanie i został naruszony¹⁵.

W kwietniu 2007 r. do ETPC trafiła sprawa *Evans przeciwko Wielkiej Brytanii*¹⁶. Skarżąca (Pani Evans) oraz jej partner zgłosili się do kliniki leczenia bezpłodności w celu poddania się zabiegowi *in vitro*. W trakcie badań stwierdzono u Pani Evans raka jajników, co wiązało się z koniecznością ich usunięcia. Lekarze zaproponowali pobranie komórek jajowych i ich zapłodnienie nasieniem partnera, na co oboje się zgodzili. Jeszcze przed wszczepieniem embryonów związek Pani Evans rozpadł się, a mężczyzna wycofał zgodę na ich wykorzystanie. W związku z tym szpital poinformował kobietę, że jest zmuszony zniszczyć embryony. Skarżąca zarzuciła, że przepisy zezwalające na unicestwienie ludzkich embryonów stanowią naruszenie art. 2 EKPC, który w jej mniemaniu chroni istotę ludzką od momentu poczęcia.

Podobnie jak w sprawie *Vo przeciwko Francji* Trybunał stwierdził, że wśród państw Rady Europy nie wypracowano wspólnej definicji „początku życia” oraz brak jest zgody w kwestii ustalenia momentu od jakiego ma być ono chronione. Z tego powodu EKPC zostawia stronom szeroki margines oceny. Od ustawodawstwa krajowego zależy więc, czy obejmuje ochroną prawną także embryon/płód, czy też nie. Mając

---

¹⁴ Por. B. Gronowska, *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie Vo przeciwko Francji (dot. ochrony prawnej płodu ludzkiego w związku z nadlینym zabiegiem lekarskim)*, Prok. i Pr. 2004, nr 11–12, s. 227–229.

¹⁵ Zdanie takie wyrazili sędziowie: G. Ress, A. Mularoni oraz V. Straznicka.

¹⁶ Wyrok ETPC z dnia 10 kwietnia 2007 r., nr 6339/05, *Evans przeciwko Wielkiej Brytanii*.

na uwadze powyższe, Trybunał stwierdził, że nie doszło do naruszenia przez Wielką Brytanię art. 2 EKPC.

Jak już wspomniano, prawo do życia pozostaje w ścisłym związku z innymi postanowieniami EKPC. Z tego powodu organy konwencyjne wielokrotnie odnosiły się do problematyki podmiotowości płodu m. in. konfrontując prawo do życia osoby w prenatalnej fazie rozwoju z prawem matki do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego wynikającym z art. 8 Konwencji. Wśród nich wskazać należy sprawę *Brüggemann and Scheuten przeciwko Niemcom*¹⁷.

Przedmiotem oceny były ograniczenia aborcyjne wprowadzone przez Bundestag, zezwalające na przerwanie ciąży do 12 tygodnia. Według skarżących uregulowania te, naruszały prawo do poddania się zabiegowi aborcji, które ich zdaniem wynika z art. 8 EKPC. Komisja zajęła stanowisko, że ciąża nie należy wyłącznie do sfery życia prywatnego, ponieważ za każdym razem, gdy kobieta zachodzi w ciążę, jej życie prywatne bezpośrednio wiąże się z płodem. W związku z tym nie każda regulacja dotycząca aborcji stanowi ingerencję w życie prywatne. Prawo niemieckie zezwalało na dokonanie aborcji po 12 tygodniu, tylko w sytuacji, gdy ciąża mogła zagrażać życiu kobiety albo w razie ciężkiego upośledzenia płodu. Zdaniem Komisji taka regulacja znajduje uzasadnienie i nie stanowi naruszenia art. 8 EKPC.

Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatrywał również sprawę *A.B.C. przeciwko Irlandii*¹⁸. Skarżące zamieszkiwały na stałe w Irlandii i chciały dokonać aborcji. Pierwsza z nich (A) – ze względów ekonomicznych i społecznych, druga (B) – z powodu braku gotowości psychicznej na macierzyństwo, trzecia (C) – ze względu na zagrożenie życia spowodowane chorobą nowotworową. Każda z nich, aby przerwać ciążę wyjechała do Anglii¹⁹. Kobiety zarzuciły, że irlandzkie prawo, poprzez swoje restrykcyjne uregulowania aborcyjne, naraziło ich zdrowie i kondycję finansową. Zdaniem skarżących doszło do naruszenia art. 8 EKPC.

¹⁷ Wyrok ETPC z dnia 19 maja 1976 r., nr 6959/75, *Brüggemann and Scheuten przeciwko Niemcom*.

¹⁸ Wyrok ETPC z dnia 16 grudnia 2010 r., nr 25579/05, *A.B.C. przeciwko Irlandii*.

¹⁹ Przerwanie ciąży w Irlandii dopuszczalne jest jedynie, gdy ciąża stanowi zagrożenie życia matki. Prawo dopuszcza jednak legalne podróżowanie do innego państwa w celu jej dokonania.

Europejski Trybunał Praw Człowieka, powołując się na wcześniejsze orzecznictwo uznał, że w przypadku skarżących A i B nie doszło do naruszenia powyższego przepisu. Ponadto podkreślił, że art. 8 Konwencji nie może być interpretowany w taki sposób, że ciąża i jej przerwanie należą jedynie do życia prywatnego kobiety. Wskazał również, że prawo kobiety do poszanowania jej życia prywatnego musi być wyważone z prawami i wolnościami rozwijającego się płodu, a Konwencja nie przyznaje prawa do „aborcji na życzenie”. Trybunał formułując rozstrzygnięcie uwzględnił także moralne wartości narodu irlandzkiego, której istotnym elementem jest ochrona prawa do życia nienarodzonego (podobnie zresztą jak w Polsce).

Sytuacja skarżącej C znacznie różniła się od pozostałych. Kobieta w obawie o swoje życie chciała skorzystać z przysługującego jej prawa do aborcji, która jest legalna jedynie w przypadku zagrożenia dla życia matki. Państwo nie zapewniło jej jednak odpowiedniego dostępu do badań, na podstawie których mogłaby uzyskać rzetelną informację dotyczącą zagrożeń, jakie niesie za sobą w jej przypadku ciąża. W konsekwencji ETPC stwierdził, że Irlandia nie zapewniła efektywnych procedur realizacji praw kobiety ciężarnej, jakie gwarantowała ustawa aborcyjna. W związku z tym doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

3. Margines oceny

W opisywanych sprawach ETPC wielokrotnie odwoływał się do doktryny (koncepcji) marginesu oceny (ang. *margin of appreciation*, fr. *marge d'appréciation*). W literaturze przedmiotu uważana jest ona za jedną z metod wykładni EKPC²⁰, podejście do implementacji i interpretacji Konwencji²¹ albo też za „doktrynę rewizyjną, wykorzystywaną przez Trybunał do określenia i uzasadnienia natężenia kontroli uznanej za właściwą w rozstrzyganej sprawie”²². Margines swobody oceny jest instrumentem dość kontrowersyjnym i budzącym skrajne emocje

²⁰ C. Mik, *Koncepcja normatywna prawa europejskiego praw człowieka*, Toruń 1994, s. 236–237.

²¹ J. Kapelańska-Pregowska, *Koncepcja tzw. Marginesu oceny w orzecznictwie ETPC*, PiP 2007, nr 12, s. 88.

²² P. van Dijk, G.J.H van Hoof, *Theory and practice of the European Convention on Human Right*, Haga 1997, s. 92.

a jednocześnie stale rozwijającym się i coraz częściej stosowanym. Po raz pierwszy posłużyła się nim EKPC w 1956 r. w sprawie *Grecja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, rozpatrując czy doszło do naruszenia art. 15 Konwencji²³. W kolejnych latach marginesem oceny posłużono się również w kontekście m. in. art. 8, 9, 10, 14 a także 2 EKPC²⁴. Zdaniem J. Kapelańskiej-Pręgowskiej postanowienia art. 2, 3, 4 oraz 7 charakteryzują się znaczną ścisłością terminologiczną w porównaniu z wieloma innymi postanowieniami konwencyjnymi. Pozostawiają tym samym bardzo mało swobody interpretacyjnej²⁵. Stosowanie doktryny marginesu oceny łączy się w orzecznictwie ETPC ze stosowaniem zasady konsensusu. Polega ona na tym, że Trybunał bada w określonej sprawie jak dane kwestie zostały uregulowane różnych przez różne Państwa-Strony Konwencji, aby następnie na podstawie tych obserwacji przyznać odpowiedni zakres swobody oceny. Im bardziej dane regulacje różnią się w poszczególnych państwach, tym ów margines będzie szerszy²⁶.

Nie ma wątpliwości co do tego, że w kwestii zakresu prawnej ochrony płodu państwa-strony nie wypracowały powszechnie akceptowanego stanowiska. Zdaje się, że w kwestiach tak spornych, uzależnionych od wyznawanych wartości i specyfiki poszczególnych krajów konsensus jest wręcz niemożliwy.

Sędzia G. Ress rozpatrując sprawę *Vo przeciwko Francji* stwierdził, że: „nie może być żadnego marginesu oceny w sprawie prawnej ochrony życia poczętego”²⁷. A. Wiśniewski z kolei, stoi na stanowisku, że koncepcja marginesu oceny ma zastosowanie w przypadku art. 2 EKPC i to nie tylko w związku z pozytywnymi obowiązkami, ale też między innymi w powiązaniu z odpowiedzialnością na pytanie: „kiedy zaczyna się prawo do życia?”²⁸. J. Kapelańska-Pręgowska poddaje jednak w wątpliwość, czy

²³ Decyzja EKPCz z dnia 2 czerwca 1956 r., nr 176, *Grecja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*.

²⁴ Por. A. Wiśniewski, *Koncepcja marginesu oceny w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Gdańsk 2008, s. 25.

²⁵ J. Kapelańska-Pręgowska, *Koncepcja...*, s. 94.

²⁶ A. Wiśniewski, *W sprawie koncepcji...*, s. 101.

²⁷ Wyrok ETPC z dnia 8 lipca 2004 r., nr 53924/00, *Vo przeciwko Francji*, pkt 82.

²⁸ A. Wiśniewski, *W sprawie koncepcji...*, s. 100.

zakres marginesu oceny może obejmować również kwestie definicyjne stanowiące o esencji danego prawa. Autorka słusznie zauważa, że w obecnej sytuacji podobne skargi skierowane przeciwko różnym państwom skutkować będą diametralnie różnymi wyrokami, a co za tym idzie, plód będzie miał konwencyjne prawo do życia w Irlandii, ale w Wielkiej Brytanii czy Francji – już nie²⁹.

Pozostawienie państwom szerokiego marginesu oceny ETPC uzasadnia tym, że władze krajowe – bardziej niż sędziowie Trybunału – są predestynowane, żeby ocenić dokładnie wymagania co do moralności³⁰.

Warto podkreślić także, że margines oceny państwa nie ma charakteru nieograniczonego. Taki wniosek plynie m.in. z rozpatrywanej przez ETPC sprawie *Open Door and Dublin Well Woman przeciwko Irlandii*, w której Trybunał odrzucił stanowisko, jakoby swoboda w zakresie ochrony moralności była nieskrępowana i nie mogła być przedmiotem rozprawy³¹.

4. Europejska Konwencja Bioetyczna

Przekonanie o konieczności poszanowania każdej istoty ludzkiej oraz jej przyrodzonej godności doprowadziło do uchwalenia 4 kwietnia 1997 r. w Oviedo Europejskiej Konwencji Bioetycznej – dalej: EKB³². EKB obowiązuje od 1 grudnia 1999 r. i do tej pory jedynie 19 państw europejskich jest stroną Konwencji (Polska podpisała EKB w 1999 r., choć nadal jej nie ratyfikowała). Celem EKB jest, w myśl art. 1, ochrona godności i tożsamości istoty ludzkiej. Przepis ten gwarantuje również każdemu człowiekowi – bez jakiegokolwiek dyskryminacji – poszanowanie jego integralności oraz innych praw i wolności wobec zastosowań biologii i medycyny. Jednocześnie EKB wskazuje, że istota ludzka ma zawsze pierwszeństwo „nad wyłącznym interesem

²⁹ J. Kapelańska-Pręgowska, *Prawne i bioetyczne aspekty testów genetycznych*, Warszawa 2011, s. 173.

³⁰ Orzeczenie ETPC z dnia 7 grudnia 1976 r., nr 5493/72, *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii*.

³¹ Wyrok ETPC z dnia 29 października 1992 r., nr 14234/88, *Open Door and Dublin Well Woman przeciwko Irlandii*, pkt 68.

³² Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej w kontekście zastosowań biologii i medycyny z dnia 4 kwietnia 1997 r.

społeczeństwa lub nauki”. Oznacza to, że wszelkie badania/eksperymenty przeprowadzane i podejmowane chociażby w imię dobra ludzkości nie mogą jej krzywdzić.

W odróżnieniu od EKPC w EKB dokonano rozgraniczenia pomiędzy „osobą” a „istotą ludzką”. W sprawozdaniu wyjaśniającym grupy roboczej EKB stwierdzono, że: „skonstruowanie na poziomie europejskim definicji »istoty ludzkiej« oraz »osoby« napotyka liczne trudności, stąd też brak stosownych definicji legalnych w tekście Konwencji”³³. Wskazano ponadto, że określenie statusu embrionu ludzkiego należy do ustawodawstwa krajowego. O. Nawrot zauważa, że w niektórych przepisach EKB nie da się zastosować określenia „osoby” do jednostki nienarodzonej. Zdaniem autora pojęcie „istota ludzka” należy interpretować szerzej niż „osoba”³⁴. To drugie nie obejmuje swym zakresem jednostek nienarodzonych³⁵.

W kontekście niniejszego artykułu warto zwrócić uwagę na ścisły związek EKB z EKPC. W świetle art. 29 EKB ETPC posiada bowiem kompetencje do przeprowadzania wykładni jej postanowień. Takie uprawnienia Trybunału świadczą o szczególnej bliskości obu dokumentów. Można więc domniemywać, że dla właściwej interpretacji postanowień EKB znaczenie ma cały dorobek orzeczniczy ETPC³⁶.

Wprawdzie EKB nie przyznaje jednostce prawa do wniesienia skargi do ETPC, niemniej jednak ma ona istotny wpływ na kształtowanie się linii orzeczniczej Trybunału. Tak też było m.in. w opisywanej wcześniej sprawie *Vo przeciwko Francji*, w której ETPC przytoczył art. 1, 2 i 18 EKB oraz inne przepisy protokołów dodatkowych³⁷. Jak widać wspomniana zależność między omawianymi konwencjami ma również wymiar praktyczny.

³³ Sprawozdanie wyjaśniające grupy roboczej EKB z dnia 28 czerwca 2000 r., CDBI 26-30/06/95.

³⁴ O. Nawrot, *Istota ludzka czy osoba? Status nasciturusa na gruncie Europejskiej Konwencji Bioetycznej*, PiM 2004, nr 14.

³⁵ Tamże.

³⁶ M. Grzymowska, *Standardy bioetyczne w prawie europejskim*, Warszawa 2009, s. 199.

³⁷ Wyrok ETPCz z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie *Vo przeciwko Francji*, pkt 35 i n.

5. Podsumowanie

Analiza orzecznictwa organów konwencyjnych EKPC prowadzi do wniosku, że dziecko w prenatalnej fazie rozwoju nie jest uważane za osobę bezpośrednio chronioną przez art. 2 EKPC. W sprawie *X przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* Komisja stwierdziła wprost, że płód nie jest „osobą” i z całą pewnością nie może korzystać z bezwzględnego prawa do życia. Trybunał co prawda zauważa potrzebę ochrony nienarodzonego z racji tego, że płód należy do rasy ludzkiej, a jego „potencjał i zdolność do stania się człowiekiem wymagają ochrony w imię godności ludzkiej”³⁸. Zakres ochrony pozostawia jednak Państwom-Stronom, posługując się szerokim marginesem oceny.

Wydaje się jednak, że EKPC nie daje pełnej dowolności w zakresie definiowania pojęcia „każda osoba”. Uznanie bowiem przez państwo, że zakres pojęcia „każda osoba” obejmuje również płód/embrion, prowadziłoby do zrównania intensywności ochrony życia matki oraz jednostki ludzkiej nienarodzonej. Skutkiem czego, w przypadku ciąży zagrażającej życiu matki, mogłoby dojść do odebrania kobiecie ciężarnej ochrony prawa do życia. Zdaniem EKPC, taka interpretacja przepisu byłaby sprzeczna z przedmiotem i celem Konwencji³⁹. E. Zielińska zauważa również, że: „danie priorytetu ochronie życia płodu oznaczałoby ponadto, że dopuszcza się inne wyjątki od zakazu umyślnego pozbawiania życia człowieka niż wyraźnie określone w treści art. 2, co pozostawałoby w sprzeczności z zakazem rozszerzającej interpretacji wyjątków od praw gwarantowanych w EKPC”⁴⁰.

Co prawda wśród państw-stron konwencji próżno szukać konsensusu dotyczącego intensywności prawnej ochrony płodu, jednak większość państw dostrzega konieczność zapewnienia – przynajmniej w minimalnym zakresie – ochrony wynikającej z godności każdej istoty ludzkiej. Dostrzeżenie tego obowiązku dało asumpt do powołania EKB, która proklamuje godność i tożsamość wszystkich istot ludzkich.

³⁸ Tamże.

³⁹ Por. E. Zielińska, *Opinia prawna w sprawie projektu zmiany art. 38 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* [w:] *Konstytucyjna formuła ochrony życia*, Warszawa 2007, s. 12 i n.

⁴⁰ Tamże.

Streszczenie

Prawo do życia wynikające z art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka stanowi fundament dla korzystania ze wszystkich innych praw i wolności gwarantowanych przez Konwencję. EKPC nie definiuje pojęć takich jak „życie” czy „każda osoba”. Powstaje więc pytanie, kiedy zaczyna się prawna ochrona życia ludzkiego. W doktrynie prezentowane są rozbieżne stanowiska. Odpowiedź na to pytanie ułatwia analiza orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wynika z niej, że termin „każdy” odnosi się tylko do narodzonych a płód nie może być objęty bezwzględnym prawem do życia. Organy konwencyjne dostrzegają jednak potrzebę ochrony osoby nienarodzonej. W związku z tym, że wśród Państw-Stron Konwencji nie wypracowano wspólnej definicji „początku życia” oraz brak jest zgody co do momentu od jakiego ma być ono chronione Trybunał przyznaje państwom szeroki margines oceny. Dostrzeżenie obowiązku ochrony osób nienarodzonych dało asumpt do powołania Europejskiej Konwencji Bioetycznej. Jest ona w ścisłym związku Europejską Konwencją Praw Człowieka i ma znaczący wpływ na kształtowanie jego orzecznictwa.

Słowa kluczowe: Europejska Konwencja Praw Człowieka, prawo do życia, „każda osoba”, istota ludzka, margines oceny

Fetal protection in European Convention on Human Rights

Summary

Fundamental measure for making use of all rights and liberties guaranteed by the European Convention on Human Rights is right to life as specified in art. 2 ECtHR. Convention does not define terms such as “life” or “everyone”. The question arises: when does the human life start to be protected by law? The doctrine presents different standpoints. Analyzing the judicature of ECtHR makes finding the answer easier. The analysis results in finding, that term “everyone” pertains only to born

entities and fetus cannot be included in absolute right to life. However, the conventional authorities recognize the need to protect the unborn person. Owing to the fact that The States Parties to the Convention have not defined the “beginning of life” and the agreement on to which point protect it has not been established yet, the Court confers the margin of appreciation. Recognizing the duty of protecting the unborn entities gave the assumption to establish the Convention on Human Rights and Biomedicine. It is in close connection with the European Convention on Human Rights and has significant influence on judicature of European Court of Human Rights.

Keywords: European Convention on Human Rights, right to life, everyone, human being, margin of appreciation

Daniel Lubowiecki, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Law and Administration, ul. Warszawska 98, 10-702 Olsztyn, Poland, e-mail: daniel.lubowiecki@gmail.com.